

Hudební sbírka kantorské rodiny Strachotů z Panenského Týnce ve fondu hudebního oddělení Národní knihovny České republiky

The Strachota music collection of the family of schoolmasters from Panenský Týnec held by the Music Department of the National Library of the Czech Republic

Mgr. Eliška Šedivá / Národní knihovna České republiky (National Library of the Czech Republic), Klementinum 190, 110 00 Praha 1

Resumé

Studie pojednává o hudební sbírce kantorského rodu Strachotů z Panenského Týnce uložené v hudebním oddělení Národní knihovny České republiky. Jde o soubor více než pěti set hudebních opisů z poslední třetiny 18. a první poloviny 19. století, shromážděný čtyřmi generacemi této rodiny. Jádrem sbírky je chrámová hudba, velká část materiálu reprezentuje hudbu varhanní, komorní a symfonickou. Vedle skladatelů rakouských a německých nacházíme ve sbírce velké množství českých autorů: nejvíce Františka Xavera Brixioho, Franze Josepha Öhlschlägela, Josefa Ferdinanda Norberta Segeru, dva členy rodiny Kopřivů z blízkých Cítolíb nebo Jakuba Jana Rybu. Rovněž se zde dochovaly autografy chrámových skladeb Josefa Cyrila Strachoty (1746–1809). Studie shrnuje dosavadní stav bádání o rodině Strachotů a jejich hudební činnosti, přináší repertoárovou charakteristiku sbírky a poukazuje na důležitá témata, která lze dále rozvíjet.

Klíčová slova: *Strachota, Panenský Týnec, Vrbno nad Lesy, kantoři, hudební sbírky, chrámová hudba, 18. století, 19. století*

Summary

This study deals with the music collection of the Strachota family from the town of Panenský Týnec, preserved in the National Library of the Czech Republic. It is a collection of about 500 musical copies from the last third of the 18th and first half of the 19th century, accumulated by four generations of this family of schoolmasters and cantors. The core collection consists of church music – organ, chamber or symphonic. Next to German and Austrian composers many Czech authors are represented: František Xaver Brixio, Franz Joseph Öhlschlägel, Josef Ferdinand Norbert Seger, two members of the Kopřiva family from Cítoliby or Jakub Jan Ryba. Several autographs of church music composed by Josef Cyril Strachota (1746–1809) are also extant in the collection. Up to date results of the research into the Strachota family and its music activities are provided, repertoire characteristics of the material described and important topics, which can be further investigated, are pointed out.

Keywords: *Strachota family, Panenský Týnec, Vrbno nad Lesy, cantors, schoolmasters, music collections, church music, 18th century, 19th century*

Tato studie vznikla na základě institucionální podpory Dlouhodobého koncepčního rozvoje výzkumné organizace (DKRVO) poskytované Ministerstvem kultury ČR. Oblast 2: Hudební věda.

Úvod

Hudební sbírka kantorského rodu Strachotů z Panenského Týnce a Vrbna nad Lesy představuje unikátní kolekci pramenů dokumentujících hudební tradici na Lounsku v severních Čechách v druhé polovině 18. a první polovině 19. století. Mimořádná je nejen svým úctyhodným rozsahem, ale i složením repertoáru a zejména přítomností památek, dokládajících rozvinutou hudebnost v kantorských rodinách působících na českém venkově. Sbíрка je součástí fondu hudebního oddělení Národní knihovny České republiky (dále také NK ČR) a patří k jeho vzácným provenienčním celkům. Čítá 515 signatur rukopisných hudebnin a 21 dobových hudebních tisků.¹ Avšak vzhledem k výskytu řady konvolutů dosahuje počet skladeb ve sbírce téměř osmi stovek. V drtivé většině se jedná o opisy členů rodiny Strachotů, určené k hudebnímu provozu při liturgii v panenskotýneckém chrámu sv. Jiří mezi lety 1775 až 1850.²

Převážnou většinu sbírky tvoří chrámová hudba. Vedle mší jsou hojně zastoupeny malé formy s latinským textem jako graduale, offertoria, hymny, antifony, duchovní árie včetně kontrafakt a pastorely na české texty. Důležitou součástí repertoáru tvoří hudba komorní a symfonická. Významnými hudebními dokumenty jsou varhanní sborníky. Písňová a operní tvorba spíše doplňuje výše uvedený repertoár vybranými předehrami či áriemi z dobových oper a singspielů. Tištěné písňové cykly s českými texty dotvářejí celkový obraz sbírky, nezaujímají v ní však podstatnější místo.

Ve sbírce byla identifikována díla celkem 193 skladatelských osobností, od velikánů klasicismu přes významné české hudebníky k lokálním kantorům a zastoupena jsou i zcela neznámá domácí jména. Zajímavostí této sbírky je také vlastní tvůrčí vklad Josefa Cyrila Strachoty z Panenského Týnce, patrně hudebně nejaktivnějšího člena této rodiny. Jeho skladby ve sbírce dokumentují úroveň hudebního řemesla, zvyklosti i stereotypy, ale především dokládají vřelou potřebu vlastního hudebního projevu. Setkáváme se s důležitými jmény české hudební historie jako František Xaver Brixí (1732–1771), Franz Joseph Öhlschlägel (1724–1788, dále jako Joannes Lohelius), Václav Jan Kopřiva (1708–1789) a jeho syn Karel Blažej Kopřiva (1756–1785), Jakub Jan Ryba (1765–1815), Josef Ferdinand Norbert Seger (1716–1782), Josef Mysliveček (1737–1781), Václav Pichl (1741–1805) nebo Jan Křtitel Vaňhal (1739–1813). Jejich skladby tvoří jádro této významné hudební sbírky.

Průzkum a evidence hudebnin byly zahájeny již v r. 1978, kdy byl materiál potomky rodiny Strachotů nejprve zapůjčen do Národní knihovny ČR a v roce 1983 knihovnou zakoupen. Zpracování těchto hudebních pramenů do Souborného hudebního katalogu

¹ Signatury 59 R 3421–59 R 3937 označují hudební rukopisy, sig. 59 B 7717–59 B 7731, 59 B 8803, 59 15586, 59 F 6708–59 F 6711 a 59 F 11784 hudební tisky. Z důvodu omezeného rozsahu textu jsme se rozhodli neodkazovat zde na konkrétní signatury. Sice by to umožnilo exaktní citaci pramenů, ale zároveň nepřiměřeně zatížilo čtený text. Na detailní popis všech pramenů sbírky s notovými incipity i vyobrazení filigránů odkazujeme do Mezinárodního soupisu hudebních pramenů RISM (*Répertoire International des Sources Musicales*). Dostupné z: <http://www.rism.info>. Odkazy na související prameny z jiných sbírek doplňujeme v plném znění. Uvedeny jsou tyto sigly knihoven RISM: CZ-LIT (Státní oblastní archiv v Litoměřicích), CZ-PELmv (Muzeum Vysočiny Pelhřimov), CZ-Pnm (Národní muzeum – České muzeum hudby), CZ-Psj (Konvent minoritů v Praze), CZ-Pu (Národní knihovna ČR).

² Archivní výzkum nezbytný k seznámení se s těmito okolnostmi (hudební provoz na svatojiřském kúru a veškeré hudební aktivity Strachotů) musel být z důvodu dočasně nepřístupnosti vybraných dokumentů ze Státního okresního archivu Louny (pobočky Státního oblastního archivu Litoměřice) prozatím odložen.

NK ČR³ začalo již na konci 70. let 20. století a po roce 2000 byla sbírka zpracována do elektronického mezinárodního soupisu hudebních pramenů RISM. Naposledy byl celek revidován v rámci příprav tematického katalogu v edici Národní knihovny ČR *Catalogus artis musicae in Bohemia et Moravia cultae*.⁴

Strachotové z Panenského Týnce a Vrbna nad Lesy⁵

Literatura uvádí jako počátek kantorské tradice rodu Strachotů v Panenském Týnci rok 1719,⁶ kdy se Jiljí Adam Strachota (1687–1747) oženil s dcerou místního poddaného Jana Jeřábka, Rosalíí.⁷ O původu rodu se tradovaly dvě verze. Podle první se měl Jiljí Strachota do Panenského Týnce přistěhovat ze Strachotína u Mikulova na Moravě. Událost, která jej měla zavést na druhý konec Čech, popisuje Bohumil Plevka ve svých *Severočeských hudebních kapitolách* z r. 1983: „V roce 1678 zakoupil mikulovský hrabě Gundakar Dietrichstein statek Žerotín u Panenského Týnce a roku 1696 Ferdinand Dietrichstein jako dědic fideikomisu převzal panství Pátek, Budiny a Libochovice. Bylo to v dobách pobělohorských, kdy tento kraj byl vylidněn a navíc morové epidemie způsobily smrt mnoha dalším obyvatelům. Tehdy údajně poslali Dietrichsteinové z mikulovského panství na své statky v lounském kraji zemědělské dělníky a s nimi přišel i Adam Jiří [!] Strachota.“⁸ Údajně měl v Panenském Týnci zastávat povolání písaře a varhaníka, v matrikách je však uváděn jako „kantor Tejnický“.⁹ Tuto mylnou domněnku o původu rodu vyvrátil Zdeněk Šesták v pojednání o kantorech z nedalekých Cítolíb u Loun a popisuje

³ Cílem Souborného hudebního katalogu je budování ústřední evidence hudebních pramenů dochovaných v českých knihovnách, archivech, muzeích, zámeckých sbírkách a dalších institucích. Práce byla započata v roce 1965 v hudebním oddělení Národní knihovny ČR a podílely se na ní desítky muzikologů z celé republiky. Katalog obsahuje informace o přibližně 400 000 hudebních pramenech z období 17.–20. století z více než 180 sbírek. HANDLOVÁ, Šárka. Hudební oddělení Národní knihovny České republiky. In: *Český hudební slovník osob a institucí*. Dostupné z: <https://www.ceskyhudebnislovník.cz> [cit. 2023-02-06].

⁴ Jeho vydání přinese kromě kompletního systematického popisu sbírky i standardní přílohy, které takové publikace vyžadují: katalog filigránů v hudebních pramenech (soupis i obrazovou část) včetně zhodnocení této zkoumané oblasti, obrazové přílohy či rekonstrukci starých signaturových řad. Vydání publikace je plánováno na rok 2023 v rámci výzkumného projektu za institucionální podpory Dlouhodobého koncepčního rozvoje výzkumné organizace (DKRVO) poskytované Ministerstvem kultury ČR. Oblast 2: Hudební věda. Půjde o XIII. svazek v ediční řadě zaměřené na hudební prameny ve fondech českých knihoven, archivů a muzeí.

⁵ Městečko Panenský Týnec (německy Jungfernteinitz) se nachází v ústeckém kraji v okrese Louny. Sousední ves Vrbno nad Lesy je vzdálená 3,5 km, tedy necelou hodinu chůze od Panenského Týnce.

⁶ STRAKA, Cyril a František ŠTĚDRÝ. O školách okresu Lounského od nejstarších dob až do dnes. In: *Sborník historického kroužku*. 1908, 9(3–4), 129–133.

⁷ Matoucí může být matriční záznam o jeho sňatku, kde je jmenován jako „Martin [!] Gily Strachota“. Matriční záznam: Státní oblastní archiv (dále pouze SOA) Litoměřice, N, O, Z, inv. č. 8901, sig. L183/3 (1706–1784), fol. 210v. Matriční záznamy citujeme v originální podobě bez přepisu.

⁸ PLEVKA, Bohumil. *Severočeské hudební kapitoly*. Ústí nad Labem: Severočeské nakladatelství, 1983, s. 14.

⁹ Jak v již zmíněné matrice oddaných, tak i zemřelých: „Dne 25 Aprilis [1747] Zemřel w Pánu, Pan Gili Adam Strachota Cantor Tegniczy gehožto tělo dne 27 dito při Chramu Panie Sw. Girži pohřžbeno gest. [...] Miel věku sweho 59 [let].“ SOA Litoměřice, N, I–N, O, I–O, Z, I–Z, inv. č. 6035, sig. L112/1 (1740–1784), fol. 266v.

nejstarší generaci Strachotů těmito slovy: „*Strachotové, původem z Klatovska z chodské-ho pomezí, přišli na Cítolibsko začátkem poslední třetiny 17. století zásluhou hraběnky Kočové z Dobrše, manželky A. B. Schütze, působí jako kantoři a zprvu i tkalci nejdříve v nedalekých Kozojedech, Vinařicích a později na lounských Bitínách nepřetržitě snad více než dvě stě let.*“¹⁰ Skutečně je v matrikách poslední čtvrtiny 17. století doložen jistý Martin Strachota, „*telaе textor et Ludimagister ex Winaržic*“¹¹ (tkadlec a řídící učitel ve Vinařicích). Podařilo se ověřit, že jde skutečně o otce Jiljího Adama Strachoty.¹² Kantor-ská tradice rodu Strachotů tedy sahá velmi hluboko do 17. století. Synové Jiljího Adama Strachoty – Martin, Erhard a jejich potomci, působili pak v Panenském Týnci a Vrbně nad Lesy ještě přes půl druhého století.¹³ Předávali si učitelský úřad z generace na generaci společně se znalostí varhanní hry a přirozenou starostí o hudební složku liturgie provozované v panenskotýneckém farním kostele sv. Jiří. Vrbenští byli činní patrně v místním chrámu Nanebevzetí Panny Marie.

Starší syn Jiljího Adama Strachoty – Martin Josef Joachim (1720–1800) se již narodil v Panenském Týnci¹⁴ a celoživotně tu působil. Pokřtěn byl ve vrbenském kostele, jelikož chrám sv. Jiří v Panenském Týnci byl dostavěn až po roce 1722. Kmotrem mu byl kantor a varhaník Martin Antonín Kalina (1682–1730) z nedalekých Cítolib.¹⁵ Martinem Strachotou pokračuje kantorská tradice panenskotýnecká. Jeho hudební opisy představují nejstarší vrstvu materiálu. Zdělili je po něm jeho potomci, pečovali o ně, doplňovali lety užívání opotřebované či poztráčené party a opatrovali provozovací materiál novými obálkami.

Mladší syn Jiljího Strachoty – Jakub Erhard (1735–1778)¹⁶ vykonával učitelské povolání ve Vrbně nad Lesy v letech 1767–1777. Zemřel brzy ve věku třiačtyřiceti let, avšak jeho potomkové zastávali učitelský úřad na témž místě až do začátku 20. století.

¹⁰ ŠESTÁK, Zdeněk. *Musica antiqua Citolibensis: nouze již odešla, velká radost jest k nám přišla*. Cítoliby a Louny: Občanské sdružení Knihovna třetího tisíciletí, 2009, s. 39.

¹¹ SOA Litoměřice, N, inv. č. 1539, sig. 32/2 (1654–1708), s. 184.

¹² „8. Septemb. Baptizatae filig Legitim no[*min*]e Aegidig Parentis Martini Strachota Matris Apolloniae. Levans Adamg Kowarž [...]“ Tamtéž, s. 168.

¹³ Škola v Panenském Týnci byla založena po třicetileté válce, a to v roce 1670, společně s dalšími v lounském okresu, např. ve Slavětíně (1681), Oboře (1668), Peruci (1691). KUNC, Ondřej. *Lounské školství v druhé polovině 19. století*, 2009. Univerzita Pardubice. Diplomová práce, s. 16. Vrbenská farní škola byla jednou z nejpozději založených, a to až v polovině 18. století. STRAKA, C. a F. ŠTĚDRÝ, 1908, s. 132.

¹⁴ „Dne 10 [Novembri 1720] w Chr[*am*]u P[*án*ě] Wrbenskem Pokřtženo gest dytě [!] Martin z rodicžů Gylího Adama Strachotí Otcze, a Materze Rosalie, gehožto L. Kmotr bil [!] Martin Gallina Kantor Cítolibsky [...]“ SOA Litoměřice, N, O, Z, inv. č. 8901, sig. L183/3 (1706–1784), fol. 93v.

¹⁵ Tato osobnost bývá spojována především s hudebnickým a kantorským rodem Kopřivů. V době narození Martina Strachoty mohl M. Kalina již pečovat o hudební průpravu Václava Jana Kopřivy, později hudebního skladatele a zakladatele tak řečené „cítolibské skladatelské školy“.

¹⁶ „Dne 26 [Julio 1735], w Chramu Panie Wrbenskem, Pokřtženo gest dytie gmenem Jakub Erhard z rodicžů Gilgího Strachotí a Mateře Rosalie gehožto Lev. Kmotr bil [!] Mnoho Wzaczny Pan Erhard [Tynitzler] toho času Sprawcze Teiniczky [...] Slowutny Muž Pan Waclaw Gedliczka Cantor Smolniczky [...]“ SOA Litoměřice, N, O, Z, inv. č. 8901, sig. L183/3 (1706–1784), fol. 181v. Ve všech dalších matričních záznamech je jmenován pouze jako Erhard Strachota, své první jméno Jakub tedy zřejmě nepoužíval. Václav Jedlička (1680c–1746) byl v pořadí druhým kantorem v historii smolnické školy, která zde byla založena společně s farou v roce 1697. Jedlička zde vyučoval od roku 1716 až do své smrti v roce 1746. Srov. STRAKA, C. a F. ŠTĚDRÝ, 1908, s. 121.

Syn Martina Strachoty – Josef Joachim Matěj, známý z pramenů i pozdější literatury jako Josef „Cyril“ Strachota (1746–1809)¹⁷, je nejvýraznější hudební osobností tohoto rodu. Nejen že ve sbírce právě jeho opisy představují klíčový soubor materiálů, ale kromě kantorské a varhanické praxe také komponoval vlastní hudební díla. Ve sbírce se dochovala řada jeho autografů – osmnáct církevních skladeb a čtyři krátké kusy pro varhany.¹⁸ Oženil se až ve svých 36 letech, a to s Kateřinou Šelkopfovou (roz. Grunclovou), vdovou po Norbertu Šelkopfovi, sklenáři z Panenského Týnce.

Syn Josefa Cyrila Strachoty byl pokřtěn jménem Josef Crha (1785–1869)¹⁹, což je staročeská varianta jména Cyril.²⁰ Ve svých 25 letech, v roce 1810, kdy se ženíl s o dva roky starší Dorotou Šillerovou, je již v oddací matrice uveden jako „učitel Tejnický“.²¹

Poslední potomek rodu Strachotů, který zastával učitelské místo v Panenském Týnci, byl Josef Jeroným (1813–1882).²² Kantorskému povolání se věnoval takřka do své smrti. Nezanechal žádné potomky, panenskotýnecká větev rodu a s ní i kantorská tradice tedy zanikly.²³

¹⁷ „Dne 24 July [1746] ga Jan Joz. Cžižek Administ loci pokržit sem ditie dne 23 dito zrozene z Otcze Martina Strachoty, z Materze Kateřiny; kteremu gmeno dano bylo Jozef Joachim Matěg [...]“ SOA Litoměřice, N, I-N, O, I-O, Z, I-Z, inv. č. 6035, sig. L112/1 (1740–1784), fol. 25v.

¹⁸ Strachotova mešní tvorba obsahuje šestero různých mší v C dur (čtyři z nich nesou označení *brevis*), jednu pastorální mši D dur a dvě zádušní mše (D dur a C dur). Další dvě kompletní mše v D dur a Es dur Strachota nadepsal jako *Sacrum* (pastorale a solemne), třetí *Sacrum* ve sbírce obsahuje pouze *Kyrie a Gloria* (D dur). Mimo to zkomponoval ještě další dvě *Kyrie a Gloria* (D dur a c moll). Je autorem čtyř latinských offertorií, ve kterých zhudebňuje texty *Ad hoc festum o fideles*, *Ad Mariam cum tribularer clamavi*, *In hac die plausu exsultemus a Laeta adest dies celebremus eam*, a zkomponoval také *Te Deum D dur*. Rovněž se dochovalo několik jeho skladeb pro cembalo či varhany (preludia, fugy, „árie“).

¹⁹ V literatuře je mylně uváděno datum narození 29. 9. 1783. V matrice je zapsáno datum 13. 9. 1785: „September dne 13^{ho} 1785 N^o domu 62. Gmeno Jozef Crha Strachota... Otec Jozef Strachota Učitel Normalnj... Mateř Kateřina Strachotowa [vdova] po † Norbert Sselkopowy [...]“ SOA Litoměřice, N, O, Z, inv. č. 6036, sig. L112/2 (1784–1808), [s.] 6.

²⁰ Crha a Strachota jsou staročeské varianty jmen Cyril a Metoděj. „Strachota“ vznikl pravděpodobně špatným překladem řeckého slova *methodios*, mylně vztaženého k latinskému *metus* („strach“).

²¹ „Listopad dne 20^{yho} [1810] P. Jozef Strachota učitel Tegnicky [a] Dorota dcera nebosstjka Frantisska Sillera Mistra Pekařského a sauseda Tegnickeho.“ Tento Strachota používal pouze jméno Josef, čímž byla identifikace rukopisů mnohdy ztížena. Zde ho uvádíme celým jménem. SOA Litoměřice, N, O, Z, inv. č. 6037, sig. L112/3 (1809–1843), fol. 126v.

²² Používal pravděpodobně i jméno svého kmotra Jarolím. „Gmeno djtěte Josef Geronym [...] Otec P. Jozef Strachota sskolnj učitel Tegnicky syn Jozefa Strachoty tež učitele a Kateřiny rozeny Grunclovy [...] Mateř Dorota dcera frantisska Sillera sauseda a Pekaře z Tegnice Nro 9 a Marye rozene Srbecke [...] Kmotří Jarolím [...]“ SOA Litoměřice, N, O, Z, inv. č. 6037, sig. L112/3 (1809–1843), fol. 13r.

²³ Rodina Strachotů zachovávala křestní jméno Josef u třech generací potomků za sebou a ti se zpravidla podepisovali tímto jménem na obálky hudebnin. Rodina byla rozvětvená a jména jako Josef, František nebo Václav byla i ve vzdálenějším příbuzenstvu velmi frekventovaná. Tato skutečnost znesnadňovala ověřování údajů ve farních matrikách, avšak podařilo se od sebe odlišit větve panenskotýneckou a vrbenskou. Ta se nejméně jednou znovu propojila, např. v roce 1841 sňatkem dcery Josefa Crhy Strachoty z Panenského Týnce a syna Václava Strachoty, učitele z Vrbna. Záznam v matrice svědčí o tom, že nezletilá nevěstě povoluje její otec učitel Josef Strachota sňatek: „1841 Jänner 26. [...] Městečko Panenský Týnec Nro. 106 Waclaw Strachota učitel školnj z Wrbna, syn Františka Strachoty učitele tamtéž a matky Marie rozené Hanzlik z Wrbna Nro 32. věk:] 33 [let a] Johanna Nepomucena [dcera Josefa Strachoty učitele školnjho z Teynice a matky Doroty rozené Ssiller tez z Teynice N° 9 [věk:]

Vrbenská větev Strachotů počíná již zmíněným Erhardem Strachotou, jehož syn František (1777–1843) učil ve Vrbně od roku 1826 až do své smrti v roce 1843. Po něm převzal téhož roku učitelské místo Františkův syn Václav (1807–1868), který působil ve farní škole až do konce života. Údajně studoval hru na varhany u kapelníka od sv. Víta v Praze a skladatele Roberta Führera (1807–1861).²⁴ Ve sbírce se setkáváme také se jménem Eduard Strachota (1843–1912), jímž je syn Václava Strachoty, působící ve vrbenské škole do roku 1904.

O zachování hudební sbírky Strachotů se zasloužil potomek rodu Ladislav Dvořák, jehož vyprávění si dovolíme zde ocitovat: „*Ve staré škole ve Vrbně byly tyto noty uloženy ve staré skříni v komoře. Já, jako kluk, jsem často prohlížel staré věci v této skříni. Asi tak v roce 1915 jsem se ptal babičky, co je to za noty. Odpověděla mi, že je to dědictví po příbuzných Strachotech z Týnce. Pamatuji se také, že řekla: Někteří z nich si skládali zpívané mše sami. V roce 1928 se babička Terezie Strachotová s Bohumilou Strachotovou přestěhovaly do Loun a bydleli jsme pak společně. Už před 25 lety jsem se chystal dát noty do pořádku a také maminka mi to připomínala, ale nedošlo k tomu. Mohl jsem se tím zabývat, až když jsem byl v roce 1963 penzionován. Zatím byly noty uloženy na půdě v oné zděděné staré skříni; byly za dlouhá léta zaprášené, saze na nich a také značně stěhováním zpřeházené. Teprve na jaře roku 1964 jsem začal noty čistit a dávat do pořádku. Mým dobrým přítelem byl antikvář Otto Mužíček, s nímž jsem často o nich hovořil. K němu někdy přicházel hudební skladatel Zdeněk Šesták a ptal se ho, zdali neví, kdo by měl staré noty. A on uvedl mne. Oba pak přišli a spolu jsme probírali všechny noty na půdě.*“²⁵

Hudební dokumenty

Ve sbírce se nacházejí hudební opisy téměř výhradně provozovacích partů, zhotovené nejméně padesáti různými opisovači včetně několika členů rodiny Strachotů. Právě jejich kopie významně převažují a tvoří základ celé sbírky. Co do počtu dochovaných hudebnin, nejhojnější jsou opisy **Josefa Cyrila Strachoty**. Ve sbírce se nalézá zhruba 200 hudebních dokumentů psaných jeho rukou. Mimoto uveďme přes dvacet jeho vlastních skladeb z poslední čtvrtiny 18. století, dochovaných v autografech. Řada z nich je datována roky 1777, 1782, 1785, 1791 a 1801. Přes stovku hudebnin opsal jeho otec **Martin Josef Joachim Strachota** pravděpodobně ve stejné době či o něco málo dříve. B. Plevka vyslovil hypotézu, že Martin Josef Joachim Strachota by mohl být v některých případech rovněž autorem hudby: „*Všechny opisy skladeb z archivu tohoto [Martina] Strachoty nejsou označeny jmény autorů, a proto nevíme, není-li on sám tvůrcem ještě dalších dochovaných skladeb.*“²⁶ Jeho mladší bratr **Erhard** (46 opisů kolem roku 1773) a především pak syn **Josef Cyril** o tyto provozovací materiály pečovali a sbírku rozmnožovali. Rozrostla se pak během následujícího půlstoletí zásluhou potomků Josefa Cyrila Strachoty: syna **Josefa Crhy** (88 opisů mezi lety 1811–1847) a vnuka **Josefa Jeronýma**

²⁴ [let s přípisem otce Josefa Crhy Strachoty]: *Ga níže psany Otec newesty docela gesstě nezletilé k tomuto manželství povolugi. Jozef Strachota učitel.*“ O dva měsíce později přišel na svět první z jejich mnoha potomků. SOA Litoměřice N, O, Z, inv. č. 6038, sig. L112/4 (1836–1873), fol. 98v.

²⁴ Na vysvědčení s datem 4. června 1841 upozorňuje B. Plevka, avšak bez upřesňujících informací či odkazů, in: PLEVKA, B., 1983, s. 16. Kontakt Strachotů s Robertem Führerem byl však prokázán přípisem ve sbírce (viz dále).

²⁵ PLEVKA, B., 1983, s. 17.

²⁶ Tamtéž, s. 14. Tuto domněnku nelze ani potvrdit, ani vyloučit.

(97 opisů mezi lety 1837–1865). Během průzkumu sbírky se ukázalo, že hudebniny ze staršího období byly během svého užívání tematicky tříděny a dle zavedeného zvyku opatřeny pořadovými čísly.²⁷ Již při prvním pohledu na jednotnou úpravu obálek, které kromě titulního listu obsahují také hudební incipit skladby (první takty partů zpravidla prvních houslí a varhan) a pořadové číslo, není vyloučeno, že kdysi existoval původní inventář sbírky.

Později přispěli svými opisy ještě čtyři členové rodiny Strachotů. Přestože jde o jednotlivosti, zmiřme Františka, Karla, Václava a blíže neznámého J. W. Strachotu, kteří sbírku doplnili v 19. století.

V této sbírce bylo identifikováno celkem 53 jmen opisovačů, přičemž řada dokumentů byla zhotovena neznámými kopisty. Z této řady spíše neznámých osobností bychom rádi vyzdvihli ty, které se podílely na hudebním životě v lounském regionu a jejichž hudební činnost můžeme sledovat díky pramenům dochovaným v řadě sbírek. Jedním z hudebníků, zasluhujícím pozornost svými opisy (a to nejen v této sbírce), je **Jan Mojžíš** (1724–1800), slovy Z. Šestáka: „*lounský varhaník a kantor, absolvent hudebně proslulého slánského piaristického gymnasia a pisatel cenné kroniky města Loun.*“²⁸ Hojně se věnoval opisování notového materiálu zejména pro cítilibský kůr, kde se rovněž podílel na provozování hudby. Mojžíšovo jméno se objevuje i v hudební sbírce z kostela Nejsvětější Trojice v Kolči,²⁹ obce vzdálené asi 40 kilometrů od Loun, a to v souvislosti s jeho opisem souboru 19 varhanních preludií z roku 1787, jehož majitelem byl někdejší lounský měšťan a hudební mecenáš Josef de Boeuf (1724–1804).³⁰ Souvislost s varhanní hudbou i zmíněným de Boeufem nacházíme také u Strachotů v Mojžíšově opisu *Fugy d moll supra cognomen DEBEFE* K. B. Kopřivy, která patří mezi unikátní kontrapunktické kompozice na téma kryptogramu. Dále se u Strachotů dochoval opis Jana Mojžíše *Sonáty e moll* Leopolda Koželuha (1747–1818)³¹ a Segerova *Preludia C dur* pro cembalo. Zůstaneme-li ještě u zmíněné kolečkové hudební sbírky, kterou zhruba ze 70 % shromáždil kantorský rod Manšingerů, dojdeme k zajímavým souvislostem. U Strachotů totiž nacházíme nejen autograf *Te Deum* Vojtěcha Františka Manšingera (1738–1786) z roku 1779, ale rovněž řadu hudebních opisů jeho syna **Františka Jana Manšingera** (1767c–1824) a vnuka **Karla Františka Manšingera** (1791–1870).³² Historie rodu Manšingerů sahá pravděpodobně do poloviny 17. století, kdy byl nejstarší známý předek Mates (psaný tehdy ještě „Malšinger“) kantorem v Panenském Týnci.³³ František Jan

²⁷ Byly rozděleny do tematických skupin, samostatně číslovaných. Díky rekonstrukci těchto řad lze sledovat úbytky ve sbírce a odhadnutý podíl dochovaných hudebnin oproti původnímu rozsahu kolekce. Tato rekonstrukce je součástí připravovaného tematického katalogu.

²⁸ ŠESTÁK, Z., 2009, s. 39.

²⁹ HAVRÁNKOVÁ, Lucie a Karel VEVERKA. *Catalogus collectionis operum artis musicae ecclesiae Sanctissimae Trinitatis in Koleč.* 1. vyd. Praze: Národní knihovna ČR, 2020. *Catalogus artis musicae in Bohemia et Moravia cultae. Artis musicae antiquioris catalogorum series*; vol. 11, s. 36.

³⁰ CZ-Pu 59 R 4363. Josef de Boeuf shromáždil cennou sbírku hudebnin zaměřenou zejména na komorní hudbu. Na jeho zámečku v Chrámcích u Loun se setkávali místní hudebníci a kantoři. Není vyloučeno, že se těchto setkání účastnili i Strachotové.

³¹ PosK XII:6. POŠTOLKA, Milan. *Leopold Koželuh: život a dílo.* 1. vyd. Praha: Státní hudební vydavatelství, 1964.

³² Syn Václava Manšingera, jenž byl pravděpodobně druhým synem Vojtěcha Františka Manšingera, viz HAVRÁNKOVÁ, 2020, s. 35.

³³ TROLDA, Emilián. Manschinger. In: ČERNUŠÁK, Gracian a Vladimír HELFERT (edd.). *Pazdírkův hudební slovník naučný: Část osobní. Svazek druhý.* Brno: Oldřich Pazdírek, 1938, s. 95.

Manšinger působil nejprve ve Vrbně (v letech 1796–1803) a od roku 1805³⁴ ve Smolnici. Tam zůstal až do své smrti v roce 1824. Nástupcem mu byl jeho synovec Karel František. Hudební materiál ze strachotovské sbírky opisovaný Manšingery obsahuje především kratší duchovní skladby, v případě opisů F. J. Manšingerova se jedná o graduale *Videbunt multi et timebunt*, offertorium *Vias tuas Domine demonstra mihi* od Josepha Preindla (1756–1823) a *Mši Es dur*, která by pravděpodobně mohla být dílem některého z Manšingerů. Všechny opisy byly datovány okolo roku 1800. Opisy Karla Františka Manšingerova jsou z pozdější doby, zhruba ze začátku 40. let 19. století. Jde o Diabelliho graduale op. 144 *Benedicam Dominum*, dva hymny *Veni sancte Spiritus* a *Te Deum* od Johanna Baptisty Schiedermayra (1779–1840), dále sbor Franze Xavera Eisenhofera (1783–1855) *O chvíle blažená* a offertorium *Jubilate Deo* lounského kantora, varhaníka a skladatele s ohlasmem přesahujícím české hudební prostředí – Emanuela Faulhabera (1772–1835). Tento autor téměř deset let působil v Kolči (ca 1782–1792), kde se dochovaly (podobně jako zde) opisy jeho duchovních děl.³⁵ Vazby Strachotů s lounskými, citolibskými či kolečskými hudebníky dokládá řada pramenů ze zmíněných hudebních sbírek. Je třeba podrobit je hlubšímu výzkumu na základě archivních dokumentů.

Repertoárová charakteristika sbírky

Chránová hudba vokálně-instrumentální

Sbírcce dominuje vokálně-instrumentální chránová hudba, zejména pak mše (včetně pastorálních i zádušních), offertoria, hymny, sekvence, litanie, pašije a speciální skupinu repertoáru tvoří duchovní kompozice s českými texty, zejména pastorely. Vzhledem k množství hudebního materiálu zde upozorníme pouze na významnější zastoupené autory či unikátní díla.

Mešní tvorba představuje největší část sbírky a je tvořena díly českých i cizích autorů. Obsahuje bezmála stovku mší nejrůznějšího určení a rozsahu, mj. také *brevis* (13), *pro defunctis* (11), *pastoralis* (6) či *solemnis* (6). Nejvyšší počet mší zanechal ve sbírce Josef Cyril Strachota (14). Z dalších českých autorů jsou zastoupeni např. F. X. Brixl, E. J. Faulhaber, R. Führer, Jiří Ignác Linka (1725–1791), Karel Loos (1724c–1772), J. J. Ryba, Jan Nepomuk August Vitásek (1770–1839) či Jan Nepomuk Vocet (1777–1843). Z německých a rakouských skladatelů zmiříme proslulé autory chránové hudby první poloviny 19. století: J. B. Schiedermayra, Franze Bühlera (1760–1823), Antona Diabelliho (1781–1858). Mše s latinským textem doplňují dva tituly v národním jazyce: *Missa pro populo* Jana Nepomuka Škroupa (1811–1892)³⁶ dochovaná v tisku z roku 1854 tehdy v Praze působícího hudebního nakladatele Karla Viléma Medaua, a původně německá mše Michaela Haydna (1737–1806) v rozšířeném českém překladu *Zde v zkroušenosti padáme*.³⁷

³⁴ Nebo 1806. Srov. STRAKA, 1908, s. 122 a HAVRÁNKOVÁ, 2020, s. 35.

³⁵ Zajímavých lokálních osobností mezi opisovači je zde mnohem více. Vzhledem k omezenému prostoru přenecháváme další pojednání do předmluvy připravovaného tematického katalogu sbírky.

³⁶ Mše obsahuje tři verze textu: latinskou, českou a německou.

³⁷ *Deutsche Messe*, u Strachotů jako „Mše česká“. MH 560. In: SHERMAN, Charles H. a T. Donley THOMAS, T. *Johann Michael Haydn (1737–1806): a chronological thematic catalogue of his works*. Thematic catalogues series; 17. Stuyvesant: Pendragon Press, 1993. Následující citace dobových českých textů přepisujeme do moderní podoby.

Frekventovanou chrámovou formou jsou v 18. i 19. století offertoria, graduale či moteta nejčastěji pro čtyřhlas s doprovodem orchestru a varhan, zhudebnující latinské duchovní texty včetně textů s vánoční tematikou. Počtem téměř sto padesáti skladeb tvoří ve sbírce obdobně rozsáhlou část jako mše. Markantní je zastoupení děl F. X. Brixiho, ať již v oblasti mešní tvorby, nebo jeho drobnějších skladeb (árií, duetů, motet a offertorií). Bohatě zastoupena je zde tvorba J. Lohelia, Vinzenze Maschka (1755–1831) či J. J. Ryby, upozorníme na offertorium ke svaté Trojici V. J. Kopřivy *Te trinitas beata* nebo mariánské offertorium Jana Antonína Koželuha (1738–1814) s textem *Ad Mariam cum tribularer clamavi*. Do sbírky přispěl svými čtyřmi offertorii i samotný Josef Cyril Strachota.

Dalším žánrem jsou *Loretánské Litanie*, kterých se zde dochovalo celkem sedmáct, a to převážně od domácích autorů: F. X. Brixiho (2), V. J. Kopřivy (1), J. Lohelia (2), dále pak blíže neurčeného (možná Josepha) Müllera (3), Franze Xavera Pokorného (1729–1794) (3), J. B. Schiedermayra (1), Kryšpína Josefa Taschky (1776–1848) (2), Kajetána Vogela (1750a–1794) (1) či mladoboleslavského varhaníka Antonína Šilhy (1734–1795) (1). Jedny *Litanie* stále zůstávají anonymní, identifikovat se povedlo pouze jednu část: tenorovou árií *Sancta Maria*, která je ve skutečnosti kontrafaktem árie Corilly z opery Giovanniho Paisiella (1740–1816) *L'avarò deluso* neboli *La discordia fortunata*.³⁸

Setkáváme se také s početnými duchovními áriemi, hymny (*Te Deum*), sekvencemi (*Stabat mater*, *Veni sancte spiritus*), responsorii (např. *Ecce quomodo moritur justus*) a antifonami (*Ave Maria*, *Regina coeli* a nejčastěji *Salve regina*). Kromě árií Brixiových a Loheliových uvedme jména jako Leopold Jansa (1795–1875), V. Maschek, J. Mysliveček, J. J. Ryba či blíže neznámý Ferdinand Gluk. Oblíbená antifona *Salve regina* se ve sbírce objevuje celkem patnáctkrát. Hned čtyři z nich jsou připisovány F. X. Briximu, další zkomponoval A. Diabelli, Jan Evangelista Ferdinand Hartmann (1717c–1803), V. J. Kopřiva, dále autor uvedený jako „Probus“, K. J. Taschka či Pater Franz Ziegenheim.

Jako poslední zmiňme *Stationes in Solennitate Corporis Christi*. Čtyři zastavení při průvodu ke svátku Božího Těla s latinským textem zhudebnil např. František Labler (1805–1851).³⁹ Ve sbírce je i česká obdoba tohoto žánru, tzv. *Štace* komponované Paterem Josefem Černým.⁴⁰

Kontrafakta

Kontrafakta, tedy árie z oper, singspielů či oratorií, podložené duchovním textem v latině, tvoří ve sbírce svébytnou skupinu materiálu. Nalézá se zde celkem 16 kontrafakt, a to převážně z pozdějšího období (30. až 40. léta 19. století), kdy hudebniny opisovali již

³⁸ Srovnání nám poskytl pramen z chrámu sv. Jakuba v Praze z roku 1823: tenorová „*Aria in C Maggiore... Del Sig^e Baisello [!]*“ obsahuje jiný latinský text *Quicumque in alta siderum*, pročež je zpěvní linka oproti strachotovskému prameni vedena místy odlišně. Oba opisy však reprezentují tutéž skladbu, což je v případě strachotovských litaní velmi zajímavé (ostatní části těchto litaní nebyly identifikovány). Srov. CZ-Psj 115; RobP 1. 46. 08. ROBINSON, Michael F. a Ulrike HOFMANN. *Giovanni Paisiello: a thematic catalogue of his works*. Thematic catalogues series; 15. Stuyvesant: Pendragon Press, 1991c–1994c. Původní text árie je *Che vuoi, mio core, oh Dio*.

³⁹ Opis z roku 1836 od J. Crhy Strachoty a jeho syna J. Jeronýma, může být opisem tisku, vydaného začátkem 30. let Spolkem pro pěstování hudby církevní v Čechách (Verein der Kunstfreunde für Kirchenmusik in Böhmen).

⁴⁰ Podobně jako v případě blíže neznámého J. Černého nás zajímají i další české osobnosti pokoušející se o samostatné hudební výtvoř. V připravované předmluvě k tematickému katalogu se budeme věnovat řadě podobných případů. Skladatele jako „Giuseppe Fritschomi“ (pravděpodobně Joseph Fritsch), Ferdinand Gluk, František Hadrbolec, Peter Handschke, Anton Oswald, Joseph Dominik Preisler či Antonín Šilha zde představíme na základě výzkumu v matrikách a dalších historických soupisech.

potomkové Josefa Cyrila Strachoty. Upozorníme na dvě kontrafakta z opery *Don Giovanni* od Wolfganga Amadea Mozarta (1756–1791). Pod *Árií* „*pro omni festivitate*“ pro soprán a orchestr s textem *Hunc diem celebrate* se skrývá árie Dona Ottavia z druhého dějství pražské verze opery – *Il mio tesoro intanto*.⁴¹ Dobu vzniku opisu odhadujeme okolo roku 1810, jméno kopisty však není známo. Z téže opery (konkrétně část finále prvního dějství *Trema o scellerato*)⁴² je i další kontrafaktum, a to offertorium, dochované u Strachotů ve dvou různých opisech ze 40. let 19. století, první od Josefa Jeronýma Strachoty s textem *Exaltabo te Domine*, druhé od kantora Antonína Štumpfa z r. 1845, podložené textem *Eja chori resonate*.

Dalším autorem, jehož výňatky z divadelních kusů byly použity k provozování v chrámovém prostředí, je Wenzel Müller (1759–1835). Kromě jeho *mše* a *Te Deum* se setkáváme také s kontrafaktem z populárního singspielu *Das Neusonntagskind* (zde jako *Cantata* pro soprán, orchestr a varhany *Ave spes Maria*). Graduale *Quis me separabit* pro čtyři hlasy a orchestr byl původně vokální kánon *Was nützen Zepter Land und Kronen* z opery *Das Schlangenfest in Sangora* a *Veni creator spiritus* (opět kánon pro vokální kvarteto *Wer Gott und seinen Fürsten ehrt*) je z hudby k činohře *Die zwölf schlafenden Jungfrauen*.⁴³ Najdeme zde ještě jeden výňatek z dalšího Müllera singspielu *Die Schwestern von Prag*. Ten však není podložen latinským, nýbrž českým textem – původně píseň *Ein Mensch den man gefangen setzt* má v opisu Josefa Crhy Strachoty devět slok a začíná slovy *Prijochali od půlnoci, přistupali jako vlci*.

Je potřeba zmínit díla Josepha Weigla (1766–1846) a Petera von Wintera (1754–1825), která ve své době nejednou posloužila k vytváření latinských kontrafakt. Ve sbírce se objevují árie ze známých oper *Das unterbrochene Opferfest* (Winter) a *Die Schweizer Familie* (Weigl) v opisech Josefa Crhy Strachoty a jeho syna Josefa Jeronýma ze 40. let 19. století. Basová árie *Assumpta est Maria*, původně árie Villakumy *Wenn Siegeslieder schallen* z Winterovy opery *Das unterbrochene Opferfest*⁴⁴ se dochovala v opisu Josefa Jeronýma Strachoty z roku 1841 a v jiném (nedatovaném) opisu s textem *Sit laus plena sit sonora*.⁴⁵ Ve stejné době opsals Josef Crha Strachota duetto *Exaudi me tu Domine* (původně výstup Durmanna a Paula *Die Hütte hier die Bäume dort*) z opery *Die Schweizer Familie* od Josepha Weigla.

Doplňme krátce ještě opisy kontrafakt z 30. let 19. století: terzetto *O Deus ego amo te* (původně *Wer Notbedrängte gern erquickt*) ze singspielu *Das Donauweibchen* Ferdinanda Kauera (1751–1831) opsals blíže neznámý K. Kadlec. Jde o značně rozšířený kus podkládaný nejrůznějšími duchovními texty. Obdobně (co do hojnosti textových variant) můžeme hovořit o árii *Argene* z opery *Il Bellerofonte* J. Myslivečka, zde jako kontrafaktum v opisu Josefa Crhy Strachoty (30. léta) s textem *In hac die tam serena* (původně *Giusti dei che ben vedete*). Autor je zde chybně označen jako „*Boroní*“. Zbývá uvést tři nejstarší opisy kontrafakt (před r. 1800), a těmi jsou árie z oratoria *La conversione di*

⁴¹ KV 527/22. KÖCHEL, Ludwig von et al. *Chronologisch-thematisches Verzeichnis sämtlicher Tonwerke Wolfgang Amadé Mozarts nebst Angabe der verlorengegangenen, angefangenen, von fremder Hand bearbeiteten, zweifelhaften und unterschobenen Kompositionen*. Wiesbaden: Breitkopf und Härtel, 1983.

⁴² KV 527/14. Srov. tamtéž.

⁴³ První dvě kontrafakta jsou opisy Josefa Crhy Strachoty ze 30. let 19. století, třetí opsals jeho syn J. Jeroným Strachota v roce 1844.

⁴⁴ PWV D126. TASLER, Angelika. *Die Kirchenmusik Peter von Winters (1754–1825). Leben und Wirken des Münchner Hofkapellmeisters*. Freiburg im Breisgau, 2009.

⁴⁵ Původním majitelem opisu by mohl být Emanuel J. Faulhaber – soudě dle přeškrtnutého přípisu na obálce. V roce 1845 si hudebninu přisvojil Josef Crha Strachota.

Sant'Agostino Johanna Adolfa Hasseho (1699–1783) *Plaude semper exsulta* v opisu Martina Strachoty, árie *Ad te mi Jesu clamo* z opery *L'Arminio* Baldassara Galuppiho (1706–1785) v opisu jeho bratra Erharda a offertorium *Laudemus praedicemus Deum*, jehož autorem je podle blíže neurčeného opisovače F. X. Brixí. Jedná se však o árii Dona Gastona *Quando saprà la Spagna* z opery *I viaggiatori felici* od Pasquala Anfossiho (1727–1797).

Instrumentální hudba komorní a symfonická

Spolu s tímto objemným souborem duchovní hudby shromáždili Strachotové také celou řadu děl instrumentálních. Opisy komorní hudby jsou zaměřeny výhradně na smyčcové nástroje. Ty jsou uplatněny v různých sestavách (od duetů po kvarteta) a skladby vždy označeny jako *divertimenta*. Duetů pro dvoje housle (či housle s doprovodem basového nástroje) se dochovalo celkem 17. Dle čísel na hudebninách zde existovaly nejméně tři cykly po šesti. Rukou Martina Strachoty je psána šestice duetů od Josepha Haydna (1732–1809) (na obálce je však uvedeno jméno Carla Antonia Campioniho). Dalších šest duetů pro housle a basový nástroj od Antonia Lolliho (1725c–1802) opsal syn Josef Cyril Strachota patrně ve stejné době, tedy v poslední čtvrtině 18. století. Poslední šestice duetů pro dvoje housle není označena a jejich autorství se nepodařilo zcela objasnit. Dvě z těchto duet nacházíme v jiném prameni s poznámkou: „Wanhal“, avšak v soupisu Vaňhalova díla nejsou evidována.

Smyčcová tria a kvartety jsou v opisech rovněž nazývána *divertimenta*. Sbíрка obsahuje 38 trií od autorů: L. Boccheriniho (1743–1805) (6), Carla Ditterse von Dittersdorfa (1739–1799) (2), Františka Xavera Duška (1731–1799) (1), Antona Filse (1733–1760) (3)⁴⁶, hraběte Ferdinanda Ludwiga von Harsch und Almendingen (1737–1800c) (1), J. Haydna (6)⁴⁷, Amanda Ivanschize (1727–1758) (2), Václava Kalouse (1715–1786) (1), Antonína Kammela (1730–1784) (4), Kislicha (1), J. Myslivečka (2), V. Pichla (3) a J. K. Vaňhala (6); a dále 28 smyčcových kvartetů od Franze Asplmayra (1), Franze Josepha Aumanna (1), Jeana-Baptisty Davauxe (1742–1822) (1), F. X. Duška (5), J. Haydna (8), Leopolda Hofmanna (1738–1793) (1), V. Maschka (2), J. Myslivečka (1), J. K. Vaňhala (6) a Zieglera (2). Jediná kompozice určená většímu počtu hráčů a zároveň jediná pro dechové nástroje je zde *Parthia G dur* pro dva hoboje, dva lesní rohy a dva fagoty od J. Haydna.⁴⁸

Další skupinu tvoří symfonie. Složení orchestru je více méně ustáleno na smyčcích s dvěma hoboji a dvěma lesními rohy. K materiálu byly dodatečně připisovány pozdější hlasy klarinetů různých ladění, které buď dublovaly hoboje, nebo je nahrazovaly. Symfonická hudba je u Strachotů zastoupena díly F. Asplmayra (1728–1786) (1), C. Ditterse (3), J. Haydna (2), Franze Antona Hoffmeistera (1754–1812) (1), Carla d'Ordoneze (1734–1786) (2), V. Pichla (3) a Stamice (1). Komornějším obsazením zde vybočuje *Symfonie G dur* Karla Kohouta (1726–1784) pro dvoje housle, violu a kontrabas a *Divertimento C dur* od Franze Xavera Richtera (1709–1789) pro totéž obsazení, jež je úpravou jeho *Symfonie C dur*.

Koncerty jsou u Strachotů určeny zpravidla houslím s doprovodem smyčcových nástrojů.⁴⁹ Dva z nich pocházejí z pozdější doby. *Houslový koncert As dur* nese přepis na obálce: „composees par: Johann Černy. Prag den 11. dezember 1832“. Obálku nadepsal

⁴⁶ Ve dvou případech byli chybně připsáni autoři: „Ferdinand“ a „Wannhal“.

⁴⁷ Opět ve dvou případech připsané Vaňhalovi.

⁴⁸ Hob II:3. HOBOKEN, Anthony van. *Joseph Haydn. Thematisch-bibliographisches Werkverzeichnis*. 3 sv. Mainz: B. Schott, 1957, 1971, 1978.

⁴⁹ Výjimkou je (údajně Loheliův) koncert pro dva hoboje a orchestr, který počítá i se dvěma lesními rohy.

syn J. Cyrila Strachoty. U druhého *Koncertu pro housle a orchestr A dur* obálku postrádáme, opis skladby a přepis na jednom z hlasů patří opět J. Crhovi Strachotovi. Ten datuje hudebninu rokem předchozím: „*Prag den 9no [!] August 1831*“. Tyto dva koncerty spojuje místo a přibližný čas vzniku, shodný je i použitý papír. Jde o neznámá díla, k nimž chybí srovnávací prameny.

Varhanní hudba

Varhanní hudba má v chrámovém hudebním provozu významné místo. Významnou oporu repertoáru tvořila díla starých českých mistrů J. F. N. Segera, F. X. Brixiho, později pak J. K. Vaňhala a K. B. Koprívy, jež se šířila prostřednictvím opisů s mnohdy nepřesným autorským určením. Tyto nejasnosti tehdejšímu hudebnímu provozu příliš nebránily a zejména Segerovo a Brixiho dílo bylo mnohdy zaměňováno.⁵⁰ Nejinak je tomu u Strachotů, kde se nachází šest větších varhanních sbírek, složených zejména z děl připisovaných těmto dvěma autorům.

Nejstarší z nich je sbírka 26 varhanních preludií a fug z roku 1773 opsaná Erhardem Strachotou během jeho kantorského působení ve Vrbně. Je to jeho jediný opis, ve kterém uvedl letopočet, a je tak jedním z nejstarších datovaných dokumentů v této sbírce vůbec. Opakují se zde pouze jména Seger (5) a Brixí (8), zbylé skladby zůstávají anonymní (13). Zajímavostí této kolekce je několik odkazů do již zmíněné kolečské varhanní sbírky Josefa de Boeufa, o níž jsme hovořili v souvislosti s jejím opisovačem Janem Mojžíšem. Ve sbírce Erharda Strachoty z roku 1773 nalézáme čtyři skladby (dvě Segerova a dvě Brixiho preludia), která se objevují i v de Boeufově kolekci později, v roce 1787.

Rozsáhlejší varhanní sbírku opsal i Josef Crha Strachota v Panenském Týnci v roce 1836. Jedná se o doslovný opis dvoudílného tisku s názvem *Fugen und Praeludien von älteren vaterländischen Compositoren* z roku 1832, vydaného Společností pro duchovní hudbu, redigovaného Robertem Führerem, Josephem Schützem a Janem Vításkem. Sborník varhanních skladeb barokních mistrů vyšel v komisi pražských nakladatelů Marca Berry, H. J. Enderse a Bohumila Haase. Tento tisk měl Strachota k dispozici již rok po jeho vydání. V roce 1833 si z něj opsal čtyři skladby (č. 1, 2, 6 a 7), jež doplnil jedním anonymním a dále pak jedním (údajně Brixiho) *Preludiem*, které jsme uváděli výše, ve sborníku z roku 1773. Kombinoval tedy skladby, které zdědil po svých předcích s novými tištěnými hudebninami, jež si opisoval.

Pozdější album uspořádané a vyhotovené lounským učitelem Janem Soukupem v roce 1875 obsahuje již varhanní repertoár z druhé poloviny 19. století. Jeho základem jsou preludia a fugy skladatelů Jana Václava Tomáška (1774–1850), Karla Františka Pitsche (1786–1858), Josefa Krejčího (1821c–1881) či R. Führera. Soukup k nim zařazuje i starší díla Johanna Jacoba Frobergera (1616–1667), Johanna Georga Albrechtsbergera (1736–1809) anebo nejrůznější kusy od Segera či Brixiho. Díla posledně zmíněných českých autorů čerpá z unikátního (avšak z hlediska autorství jednotlivých skladeb problematického) souboru varhanní hudby *Museum für Orgelspieler*. Ten uspořádal v letech 1832–1834 pražský varhaník od sv. Mikuláše, pedagog a ředitel varhanické školy v Praze K. F. Pitsch. Z této třísvazkové edice, která vycházela postupně v jednotlivých sešitech, čerpali hudebníci varhanní literaturu po dlouhá desetiletí a využili ji rovněž i Strachotové v Panenském Týnci.

⁵⁰ Problematika starší varhanní hudby, komponované a provozované v českém prostředí, zaměstnává domácí badatele po několika desetiletí. Obtížná je zejména identifikace autorů, kteří bývají v pramenech často stereotypně zaměňováni. K tomuto tématu více: SMOLKA, Jaroslav. Problém autorství českých varhanních skladeb 18. století v Pitschově „*Museum für Orgelspieler*“. In: Hudební věda. 1977, 14(3), 242–257; Týž: Tematický katalog českých varhanních fug 18. století. In: *Živá hudba*, 1976, 229–324.

Jak bude vysvětleno níže, skladby označené jménem Brixiovým často poukazují na autorství jiného člena této hudebnické rodiny a nemusí jít nutně o Františka Xavera. Ve výčtu skladeb tohoto autora byla u Strachotů potvrzena pouze jediná fuga! Jde o ve své době známou úpravu sborové fugy z Brixioho oratoria *Opus patheticum de septem doloribus B. V. Mariae*, o níž bude řeč později. V pomyslném souboji se co do počtu skladeb Briximu ve varhanní hudbě vyrovná pouze J. F. N. Seger s 21 skladbami.

Hudební školy, příručky generálbasu a fundamenta

Ve sbírce se nacházejí také školy hry na hudební nástroje, cvičení, varhanické příručky a tzv. *fundamenta*. Zmiňme např. opisy známých tisků: *Základy hry na housle (Gründliche Violinschule)* od Leopolda Mozarta (1719–1787) a *Návod ke hře na housle (Anweisung zum Violinspielen)* od Georga Simona Löhleina (1725–1781, jde o opis cizí proveniencí, patrně vídeňské) a *Hugotova a Wunderlichova škola hry na flétnu (Hugots und Wunderlichs Floetenschule)*. Dále se dochovaly rukopisné základy hry na lesní roh a klarinu od Františka Soukupa z roku 1835, anonymní cvičení pro kontrabas, trubku a křídlovku, tištěná klavírní škola od Ignace Pleyela (1757–1831) (*Klavierschule*, Leipzig: Hoffmeister & Kühnel 1804) se zajímavým přípisem Josefa Jeronýma Strachoty: „Na památku od Roberta Führera roku 1844“, což potvrzuje kontakt rodiny Strachotů s tímto významným varhaníkem a skladatelem duchovní hudby.

Za zmínku stojí opis unikátní školy generálbasu s titulním listem: „*Authentica et facilis Methodus Bassum Generale fundamentaliter Ludendi, Praesertim Pro Invenibus Singulari et utili exercitio in Lucem edita ex Diversis Authoribus Diligenti Studio collecta. Discriptor et Possessor hujus editi operis est Praenobilis ac Generosus nec non eruditus Joan[us] Brixius*“. V záhlaví je uvedeno datum opisu: „*Anno Domini den 14. May 1772*“. Autorem je nejspíše Jan Josef Brix (1711–1762), resp. jde o příspěvky různých autorů, které Brix následně uspořádal, jak vyplývá z titulního listu.

Vraťme se ke zmíněným varhanickým *fundamentům*. O tomto dokumentu spadajícím do oblasti hudební teorie 18. století a nazývaném ve zdejších opisech „*Gruntové warhanické*“ či „*Gruntové Warhanjika*“ pojednala hlouběji Jitka Ludvová v kontextu dalších opisů tohoto traktátu v r. 1984.⁵¹ Spis se základy hudební teorie včetně pojednání o harmonii a kontrapunktu byl v 19. století autorsky přisuzován Františku Xaveru Briximu. Avšak pravděpodobnější je, že je autorem J. F. N. Seger.⁵² Zde pro úplnost ocitujeme výňatek ze stati J. Ludvové: „[...] žádná stopa v Brixioho životopise nenaznačuje, že by se zabýval teorií, a okruh jeho žáků nebyl mimořádně široký. [...] obsah spisu poukazuje k autorovi, vychovanému ve starší kontrapunktické tradici. [...] Seger byl učitelem neobyčejně širokého a kvalitního okruhu žáků, což by vysvětlovalo počet i autoritu zachovaných opisů. Je známo, že mezi Segerovými žáky kolovaly opisy jeho cvičných skladeb a Segrovy číslované basy sloužily studentům ještě na varhanické škole, půlstoletí po autorově smrti. [...] Není tedy vyloučeno, že v pěti zněních fundamentu se nám zachovalo torzo Segrovy učitelské praxe.“ Ve Strachotově sbírce nacházíme rovnou dva opisy tohoto dokumentu. První zhotovil po roce 1800 neznámý opisovač. Druhý opsál kolem roku 1825 Joseph Grund (nar. 1792), učitel ve filiální škole ve Zlovědicích (Lobeditz, patřící tehdy k Veliké Vsi, jeho rodišti); podle J. Ludvové jde o nejuplněnější opis příručky,

⁵¹ LUDVOVÁ, Jitka. Pět varhanických fundamentů. In: Hudební věda. 1984, 21(2), 146–154.

⁵² Srov. LUDVOVÁ, 1984, s. 147. Připustíme-li autorství Segerovo, je pravděpodobné, že jej mohl používat jeho žák Karel Blažej Kopřiva. Styky Kopřivů a Strachotů jsou téměř jisté i přesto, že je zatím nemůžeme opřít o konkrétní archivní dokumenty. Hudebniny (včetně hudebních příruček a traktátů) migrovaly po regionu prostřednictvím opisů pořizovaných studenty, kantory a muzikanty, kteří byli v pravidelném styku.

pořízený patrně podle velmi staré předlohy.⁵³ Nabízí se otázka, zda byla tato *fundamenta* u Strachotů používána při výuce hudby. Vzhledem ke značnému opotřebování těchto dokumentů to lze předpokládat.

Brixiana a loheliana

Brixiana (a řekněme „loheliana“) představují v rámci této sbírky svěbytnou (a nutno říci i nejstarší) skupinu materiálu, tvořící pomyslný základní kámen celé hudební pozůstalosti. Skladatelské dílo rodiny Brixíů a zejména jejího hlavního reprezentanta – Františka Xavera Brixiho bylo důkladně zmapováno, analyzováno a uspořádáno do podoby tematického katalogu Vladimírem Novákem.⁵⁴ Jak jsme již uvedli, identifikace skutečných autorů hudby v opisech 18. a 19. století bývá komplikovaná a záměny jmen skladatelů (často připisovaných na materiál i s větším časovým odstupem) jsou běžnou praxí. Mnohdy jde o omyly, v případě F. X. Brixiho však může jít i o záměr – vzhledem k prestiži a široké recepci jeho díla. U většiny brixian nacházíme velké množství konkordancí, a to v domácích i zahraničních sbírkách. V případech sporného autorství se prameny s duchovní hudbou nejčastěji přiklání k Loheliovu, varhanní skladby bývají připisovány Segerovi. V připravovaném katalogu sbírky postupujeme v souladu s dosavadními výsledky bádání a údaji v tematickém katalogu brixian Vladimíra Nováka.⁵⁵ Sečteme-li brixiana u Strachotů, dosáhneme úctyhodného počtu **61 skladeb**, z nichž 35 prokazatelně náleží Františku Xaveru Briximu. Třináct je patrně dílem jiného člena rodiny (sem počítáme i již zmíněná *Fundamenta* Jana Josefa Brixiho). Sporných autorství je tu relativně mnoho (12), jiného autora nacházíme pouze u jednoho z offertorií.

Drtivá většina opisů pochází z poslední čtvrtiny 18. století z pera Martina Strachoty (21), jeho mladšího bratra Erharda (5) a syna Josefa Cyrila (13) a tvoří tedy nejstarší část sbírky. *Pastorální mše D dur* (první část vyhotovil J. Cyril, druhou Erhard) je zajímavá zejména tím, že jiný opis nacházíme ve sbírce strahovského kláštera, kde je jako autor označen „Strachota“.⁵⁶ Jméno však bylo na hudebninu připsáno později a patrně nejde o mši Josefa Cyrila Strachoty. Pohlédneme-li blíže na repertoár strachotovských brixian, nalezneme celkem šest mší, z nichž jedna je zhudebněním částí *Kyrie* a *Gloria*, dvě mše jsou pastorální. Jedna další pastorální mše v pozdějším opisu z r. 1856 patří mezi sporná díla.

Brixiho offertoria se u Strachotů zachovala v hojném počtu, vždy jsou určena čtyřem vokálními hlasům s doprovodem orchestru a varhan. Čtyři z nich jsou mariánská, dvě pastorální, a nacházíme rovněž *Offertorium de Martyre*. Ve své době byla velmi rozšířená a jejich opisy se dodnes hojně vyskytují v českých archivech. Výjimkou je offertorium *Ipsi sum desponsata*, mylně připsané Briximu Erhardem Strachotou. Žádný srovnávací pramen k této skladbě nebyl nalezen (i to podporuje domněnku, že Brixiho autorství je v tomto případě sporné). F. X. Brixí bývá coby autor často zaměňován s J. Loheliem,

⁵³ Usuzuje tak podle zachování antikvovaného způsobu psaní některých latinských, česky ohýbaných termínů a dalších vlastností.

⁵⁴ Jeho vydání se v současné době připravuje. Díky laskavé pomoci autora jsme byli schopni brixiana ve strachotovské sbírce utřídit a identifikovat dle aktuálního stavu poznání. NOVÁK, Vladimír. *Brixiana: tematický katalog: skladatelské dílo Františka Xavera Brixiho, Šimona Brixiho a ostatních hudebníků z rodiny Brixíů*. Clavis monumentorum musicorum Regni Bohemiae. Serie S = Subsidia, IX., Praha: KLP, 2016–.

⁵⁵ Tímto mu srdečně děkujeme za vstřícnou pomoc a spolupráci, která vnesla světlo do tohoto specifického problému.

⁵⁶ CZ-Pnm XLVII A 144.

offertorium s textem *Mane nobiscum Domine* však patří ještě jinému skladateli, Pateru Augustinu Šenkýřovi (1736–1796).

Mezi další Brixihovské skladby patří hymny *Te Deum*, *Asperges me* (v této sbírce bylo přičteno Carlu Laubemu neznámým opisovačem na přelomu 18. a 19. století) a sekvence *Veni Sancte Spiritus*. Duchovních árií je ve sbírce celkem jedenáct. Dvě z nich byly původně součástí oratorií F. X. Brixihovské: *Theatrum figuratum quo Petrus lacrimans* (zde jako *Aria de B: V: Maria* s textem *Gaude caelum*) a *Sermo Jesum inter et Magdalenam* (*Aria de omni tempore* s textem *Spoliasti te tunica gratia*). Dále se dochovalo několik antifon: jedno *Ave Maria*, komplet čtyř motet s textem *Regina coeli*, čtyři *Salve Regina* (z nichž jedno je patrně dílem jiného člena rodiny a další je sporné)⁵⁷ a také dvojce *Loretánské litanie in D*, prokazatelně náležející F. X. Briximu.⁵⁸

Je třeba zmínit důležitou oblast Brixihovské tvorby, kterou je varhanní hudba a skladby pro cembalo. Strachotové opisovali drobné skladby pro cembalo do vázaných alb malého (téměř kapesního) formátu. Brixihovské skladby jsou často ukryté mezi desítkami dalších kusů, mnohdy anonymních, někdy v těsném sousedství vlastních kompozic Josefa Cyrila Strachoty. Pouze u dvou z třinácti skladeb se potvrdilo autorství F. X. Brixihovské. Jde o fugy, identifikované jako výňatky z jiných Brixihovských děl. Fuga z oratoria (či kantáty) *Opus patheticum de septem doloribus B. V. Mariae*, pojednávající alegoricky o sedmi bolestech Panny Marie (část *Fugis Maria prolis onusta pondere*), se rozšířila do povědomí hudebníků především díky své varhanní úpravě, kterou v roce 1832 vydal pražský nakladatel Marco Berra v již jmenovaném sborníku varhanních skladeb *Fugen und Praeludien von älteren vaterländischen Compositoren*. Ze stejného tisku pak byla patrně opsána i druhá Brixihovská fuga – tentokrát jde o druhou část *Kyrie* ze *Mše e moll* (u Strachotů jako *Missa Solemnis integra*).⁵⁹

Franz Josef Öhlschlägel (1724–1788), člen Královské kanonie premonstrátů na Strahově (řádovým jménem Joannes Lohelius), skladatel, regenschori, varhaník a stavitel varhan je autorem mší, oratorií, kantát, litaní, nešpor či offertorií a duchovních motet. Opisovači jeho děl jsou vždy Martin Strachota a jeho blízcí, hudebniny tedy vznikaly před rokem 1800. Obsáhlou skupinu Loheliových skladeb tvoří latinská offertoria (13) a duchovní árie (7). Nedochovala se zde žádná z jeho mší, zato dvojce *Loretánské Litanie D dur* a dále pak jednotlivosti, které vzhledem ke svému unikátnímu výskytu stojí za zmínku. Zejména se jedná o *Pašije* s titulem *Opera de Passione Domini nostri Jesu Christi* pro čtyři vokální hlasy, smyčce a varhany, dochované v opisu Josefa Cyrila Strachoty. Toto dílo obsahuje sedm čísel sborových výstupů proložených sedmi sólovými áriemi. Celek je zakončen epilogem. Zajímavá je na této skladbě její úvodní část. Lohelius zde zhudebňuje stejný text jako F. X. Brixihovské ve své kantátě *Opus patheticum*, o níž byla řeč výše. První vstupní sbor *Septem tuos dolores Maria dum considero* a první árie *Annae gemit senectus* se textově shodují. Zatímco však Brixihovská kantáta obsahuje pouze pět čísel (úvodní sbor, tři árie, uprostřed se sborovou fugou), Loheliové pašije jsou zhruba

⁵⁷ Tato skladba se nachází ve sbírce z Pražské Lorety s textem *Stabat mater* (CZ-LIT 795). Jiný pramen, uložený v Českém muzeu hudby, uvádí jako skladatele: „Authore Benedictino“ (CZ-Pnm XXXVIII A 547).

⁵⁸ Je nutno dodat, že téměř veškerá chrámová tvorba spadající do skupiny strachotovských brixian již byla digitalizována a uveřejněna v digitální knihovně Manuscriptorium. Dostupné z: <https://www.manuscriptorium.com/>.

⁵⁹ Brixihovská kantáta i mše byla nahrána pro vydavatelství Supraphon v roce 1987: *František Xaver Brixihovská: Missa integra / Opus Patheticum*. Ibolya Verebics, Christel Borchers, Scot Weir, Joachim Gebhardt (sóla), Jan Hora (varhany), Kühnův smíšený sbor (sbormistr Pavel Kühn), Pražský komorní orchestr pod vedením Helmutha Rillinga. Supraphon 11 0092-1231G.

dvakrát rozsáhlejší. Obě skladby jsou určeny pouze vokálním hlasům s doprovodem smyčců a varhan. Další zajímavostí tohoto díla je jeho česká verze, která se dochovala ve sbírce NK ČR pod označením *Motteto ex C moll de Passione Domini Del: Sig: Loos*. Opis necituje celé dílo tak, jak jej známe od Strachotů, ale pouze jeho polovinu (tři sbory a dvě árie), a podkládá jej navíc českým textem. Dále zmiňme Loheliovo *Stabat mater F dur* pro čtyřhlas, orchestr (smyčce, dva hoboje, dva lesní rohy) a varhany. Nutno však uvést, že nejde o kantátu s kompletním textem sekvence, ale zhudebněny jsou pouze první dvě strofy *Stabat Mater dolorosa* a *Cujus animam gementem* (v závěru je předepsáno Da Capo), a to v krátké formě podobné motetu. Strachotové je i podle toho řadili: nikoliv samostatně mezi velká kantátová díla, ale mezi offertoria. Posledním opisem, který bychom rádi zmínili, je *Concerto F dur* pro dva hoboje s doprovodem smyčců a dvou lesních rohů, připsané Lohelioví Erhardem Strachotou nejpozději v roce 1778. O tomto koncertu se literatura nezmiňuje a nebyl nalezen žádný další pramen, potvrzující či vyvracející Loheliovo autorství.

Hudba s podloženým českým textem

Nyní bychom chtěli krátce pojednat o té části sbírky, která obsahuje opisy duchovní hudby s českými texty. Vedle pastorel se tu setkáváme také s pašijemi a pohřebními písněmi. Nacházíme zde také české vsuvky do latinských liturgických forem.

České *pašije*, zde dochované, reprezentují dva opisy a jeden tisk patřící vrbenskému řídícímu učiteli Eduardu Strachotovi (1843–1912). Rukopisy byly vyhotoveny kolem roku 1800 a nazvány *Umučení Pána našeho Ježíše Krista podle sepsání Svatého Matouše*. Známý tisk *Pašijí P. Ježíše Krista na veliký Pátek podle sepsání svatého Jana* od Václava Karla Holana Rovenského (1644c–1718) byl vydán v roce 1692 Jiřím Labounem v Praze.⁶⁰

Patrně jedny z nejstarších opisů Martina Strachoty jsou dvě tzv. *pozdravení*. Dochované anonymní skladby nazvané shodně *Salutatio De Sanctissimo Sacramento* pro čtyři vokální hlasy za doprovodu varhan zhudebňují texty *Pochválena buď nejsvětější svátost* a *Buď pozdravena na sto tisíc* [!]. Ačkoliv to vzhledem k absenci konkordancí nelze potvrdit, lze dát prostor domněnce, že se může (v případech těchto drobných skladeb s českým textem) jednat o vlastní hudební pokusy Martina Strachoty, jak navrhuje ve své stati B. Plevka.⁶¹

Zajímavý příklad pronikání češtiny do latinských liturgických forem nacházíme v anonymní *Mši F dur* pro sóla, sbor, orchestr a varhany v patrně pozdějším opisu Josefa Crhy Strachoty z roku 1834. Většina částí této mše obsahuje česky zpívanou sólovou pasáž s pastorálním obsahem. Podle Z. Šestáka počíná tato odvážná invence u cítilibského mistra V. J. Kopřivy již v první polovině 18. století. Z. Šesták upozorňuje v tomto ohledu na Kopřivovu *Missu pastoralis in D* jako na „jednu z prvních svého druhu“.⁶² Mše ze strachotovské sbírky je komponována obdobným způsobem.⁶³ Z hlediska proporcí jed-

⁶⁰ Knihopis, K03107.

⁶¹ PLEVKA, 1983, s. 14.

⁶² ŠESTÁK, Zdeněk. Musica antiqua Citolibensis. Moje cesta za poznáním vyspělé hudební kultury českého venkova 18. století. In: Hudební věda. 2001, **38**(3–4), 430–434.

⁶³ *Kyrie eleison* je následováno vánočně stylizovanou sólovou pasáží altu *Ej věc divná neslýchaná, všichni poslyšte*. Pokračování *Gloria* je svěřeno sopránovému sólu s textem *Buď vždy božské velebnosti, buď chvála čest sláva z tvé milosti*. Po *Credo* se vrací sólový alt s textem *Narodil se Kristus Pán, není tomu dávno, jak jsem to slyšel*. Na místě určenému části *Benedictus* je vložena česká *Pastorella* pro sólový tenor: *O překrásný Ježíšku, jak nás miluješ*. Mši uzavírá unisonový zpěv *Narodil se Kristus Pán*. Oproti dnešní všeobecné známé podobě se odlišuje textem i melodií.

notlivých částí mše jde o vyvážený poměr zpěvů v latině a češtině, přičemž navazující české části nevybočují z tóniny ani z metra.

Opisy českých pastorel (či pastorálních offertorií) nemají u Strachotů ani v jednom případě uvedeného autora hudby. Identifikovat skladatele se podařilo pouze v případě Jakuba Jana Ryby, hněvčevského děkana Matěje Nováka a na základě srovnání s jinými prameny lze označit možným autorem jedné pastorely také Pokorného. Nástrojové obsazení sólových nebo sborových pastorel tvoří zpravidla smyčcový doprovod s varhanami, tedy bez dechových nástrojů. Zde upozorníme na Rybovo české pastorální offertorium *Hej povím vám, narodil se Kristus Pán*, které je zajímavé tím, že je součástí jeho druhé České (česko-latinské) mše půlnoční.⁶⁴ Ta vyšla tiskem v roce 1934 u O. Pazdírků v Brně dle (dnes již nedochovaného) rukopisu z roku 1813 z farního úřadu v Bubovicích u Břežnice.⁶⁵ Opis offertoria ve Strachotově sbírce je ještě starší. Je psán rukou Josefa Cyrila Strachoty, vznikl tedy ještě před rokem 1809. Ostatní výskyty opisů, ať už samostatného offertoria, či celé mše, známe z 19. a 20. století. O pastorele *Mistře můj, pamatuj* píše Jiří Berkovec ve svém obsáhlém pojednání o českých pastorelách a identifikuje (na základě srovnání s jiným pramenem) skladatele Matěje Nováka (1710–1764).⁶⁶ O něm není dochováno mnoho zpráv. Dle dobových svědectví byl zdatným houslistou a příznivcem mladého Jana Křtitele Vaňhala během jeho působení coby regenschoriho v kostele sv. Jiří v Hněvčevsi. Tehdy tam byl M. Novák děkanem a údajně Vaňhala povzbuzoval ve hře na housle a violu d'amour a podněcoval jeho skladatelskou činnost, jak sděluje Josef Leopold Zvonař (1824–1865) ve Vaňhalově *Stručném životopisu*.⁶⁷

Offertorium Bohemicum s textem *Vzhůru Vávro, nechtěj meškati* patří mezi starší opisy Josefa Cyrila Strachoty. Jeho stáří odhadujeme dle filigránu na druhou polovinu 70. let 18. století. Konkordance této skladby se objevuje ve vzdáleném regionu: opis datovaný téměř shodně ze sbírky kostela sv. Bartoloměje v Pelhřimově, který nese přepis „Authore Pokornj“.⁶⁸ Oproti Strachotovu opisu je v něm zaznamenán též latinský text *Huc pastores laeti convolate* i jeho česká, lehce obměněná verze *Vstávej Mikší vzhůru, nechtěj meškati*. Druhá část textu *Hou, pastýři jdou* je v obou pramenech shodná, v pelhřimovském opisu je zaznamenána i její latinská varianta *Salve mi Jesule*.

Na závěr zmiňme početnou skupinu česky zpívaných *pohřebních písní*. Ty se zde objevují v opisech zhruba po roce 1800 a zpravidla jsou určeny čtyřem vokálním hlasům za doprovodu dechových nástrojů (u Strachotů jde vždy o dva klarineti, jeden nebo dva fagoty a dvojici lesních rohů). Zřejmě nejstarší z nich opsal Josef Cyril Strachota: čtyřhlasou píseň o osmi slokách s textem *Marnost nad marností, sláva světa volá*. Jen o pár let později opsal jeho syn J. Crha Strachota strofickou *Cantilenu Defunctorum* s textem *Čas můj vyšel bytí mého*. Autorem je dle připsu na obálce Pater František Mensi (1753–1829), skladatel a hudební pedagog, rodák z Bystrého u Poličky. Sborové pohřební písně za doprovodu dechové hudby, často zde nazývané *truchlozpěvy*, se objevují spíše v mladší části sbírky, mnohdy neznáme jméno autora ani jiný pramen ke

⁶⁴ NemR 417. NĚMEČEK, Jan. *Jakub Jan Ryba: život a dílo*. Praha: Státní hudební vydavatelství, 1963.

⁶⁵ Tamtéž, s. 332.

⁶⁶ BERKOVEC, Jiří. *České pastorely*. Praha 1987, s. 81. Životní data Matěje Nováka viz KLÍMA, Stanislav. K biografii Jana Vaňhala (1739–1813). In: Hudební věda. 1990, 27(4), 330.

⁶⁷ DALIBOR (1. 1. 1859), s. 3.

⁶⁸ CZ-PELMV [bez sig.]. Nabízí se František Pokorný († 1797), varhaník a kantor v Ronově nad Doubravou v kraji Boleslavském (Bunzlauer Kreise). DLABACŽ, Gottfried Johann a Pavel BERGNER, (ed.). *Allgemeines historisches Künstler-Lexikon für Böhmen und zum Teil auch für Mähren und Schlesien: drei Bände in einem Band*. Hildesheim: Olms, 1973 (reprint) [Prag: Stände Böhmens, 1815], sv. 2, sl. 485.

srovnání (např. *Ach křesťané pohlédněte* nebo *Ze života časného vykročils do věčného*). Oba tyto dokumenty patřily Josefu Jeronýmovi Strachotovi. Upozorníme nakonec ještě na 21 *Pohřebních písní* pro čtyři vokální hlasy a dechovou harmonii od Jakuba Jana Ryby. Zkomponoval je na své vlastní texty, které vyšly knižně poprvé v Haasově vydavatelství v Praze v r. 1805. Jeden z nejuplnějších opisů (byť s absencí textu) pochází právě z pera Josefa Crhy Strachoty z r. 1835.⁶⁹

Závěrem

V předkládaném textu se snažíme shrnout základní poznatky o kantorské rodině Strachotů z Panenského Týnce a Vrbna nad Lesy, o nichž můžeme usuzovat na základě studia dochované hudební sbírky. Archivní výzkum je v současné době z provozních a technických důvodů nerealizovatelný. Věříme, že příslib ze strany pracovníků Státního okresního archivu v Lounech o budoucí součinnosti a zpřístupnění archiválií v nejbližší možné době přinese další rozšíření našeho poznání o provozu na panenskotýneckém kúru a fungování hudebního společenství, které se zde zformovalo během působení čtyř generací kantorské rodiny Strachotů.

Naším záměrem bylo rovněž představení sbírky z hlediska repertoáru a povahy pramenů. Usilovali jsme o nárys rozsáhlého hudebního celku, po více než půl století budovaného a především intenzivně užívaného v konkrétní době a v určitém kulturním prostředí. Chtěli jsme upozornit na některé unikáty, vyzdvihnout četné zajímavosti a také předestřít témata, která si žádají samostatná pojednání, ne-li rovnou hlubší srovnávací analýzy. Již během prvních let, kdy sbírka vstupovala do povědomí odborné veřejnosti (a kdy započaly první katalogizační práce), byla využívána badatelsky i umělecky. Mnoho vzácných pramenů však stále čeká na své využití. Hudební sbírka rodiny Strachotů tvoří jádro historického hudebního fondu Národní knihovny České republiky a patří mezi významné památky dějin české hudby.

---

⁶⁹ V roce 2007 posloužil jako hlavní pramen ke spartaci a vyhotovení hudební i textové edice, kterou vydalo nakladatelství Salve Regina v Brně. Edici k vydání připravil a předmluvou opatřil František Malý.

Prameny a literatura

SOA Litoměřice, N, inv. č. 1539, sig. 32/2 (1654–1708), ss. 168, 184.

SOA Litoměřice, N, O, Z, inv. č. 8901, sig. L183/3 (1706–1784), ff. 93v, 181v, 210v.

SOA Litoměřice, N, I-N, O, I-O, Z, I-Z, inv. č. 6035, sig. L112/1 (1740–1784), ff. 25v, 266v.

SOA Litoměřice, N, O, Z, inv. č. 6036, sig. L112/2 (1784–1808), [s.] 6.

BERKOVEC, Jiří. *České pastorely*. Praha 1987, 81.

DALIBOR (1. 1. 1859), 3.

DLABACŽ, Gottfried Johann a Pavel BERGNER, Pavel (ed.). *Allgemeines historisches Künstler-Lexikon für Böhmen und zum Teil auch für Mähren und Schlesien: drei Bände in einem Band*. Hildesheim: Olms, 1973 (reprint) [Prag: Stände Böhmens, 1815].

HANDLOVÁ, Šárka. Hudební oddělení Národní knihovny České republiky. In: *Český hudební slovník osob a institucí*. Dostupné z: <https://www.ceskyhudebnislovník.cz> [cit. 2023-02-06].

HAVRÁNKOVÁ, Lucie a Karel VEVERKA. *Catalogus collectionis operum artis musicae ecclesiae Sanctissimae Trinitatis in Koleč*. Catalogus artis musicae in Bohemia et Moravia cultae. Artis musicae antiquioris catalogorum series; vol. 11. 1. vyd. Praeae: Národní knihovna ČR, 2020.

HOBOKEN, Anthony van. *Joseph Haydn. Thematisch-bibliographisches Werkverzeichnis*. 3 sv. Mainz: B. Schott, 1957, 1971, 1978.

KLÍMA, Stanislav. K biografii Jana Vaňhala (1739–1813). In: *Hudební věda*. 1990, **27**(4), 327–343.

KÖCHEL, Ludwig von et al. *Chronologisch-thematisches Verzeichnis sämtlicher Tonwerke Wolfgang Amadé Mozarts nebst Angabe der verlorengegangenen, angefangenen, von fremder Hand bearbeiteten, zweifelhaften und unterschobenen Kompositionen*. Wiesbaden: Breitkopf und Härtel, 1983.

KUNC, Ondřej. *Lounské školství v druhé polovině 19. století*, 2009. Univerzita Pardubice. Diplomová práce, 16.

LUDVOVÁ, Jitka. Pět varhanických fundamentů. In: *Hudební věda*. 1984, **21**(2), 146–154.

NĚMEČEK, Jan. *Jakub Jan Ryba: život a dílo*. Praha: Státní hudební vydavatelství, 1963.

NOVÁK, Vladimír. *Brixiana: tematický katalog: skladatelské dílo Františka Xavera Brixiho, Šimona Brixiho a ostatních hudebníků z rodiny Brixíů*. Clavis monumentorum musicorum Regni Bohemiae. Serie S = Subsidia, IX., Praha: KLP, 2016–.

PLEVKA, Bohumil. *Severočeské hudební kapitoly*. Ústí nad Labem: Severočeské nakladatelství, 1983, 14.

POŠTOLKA, Milan. *Leopold Koželuh: život a dílo*. 1. vyd. Praha: Státní hudební vydavatelství, 1964.

ROBINSON, Michael F. a Ulrike HOFMANN. *Giovanni Paisiello: a thematic catalogue of his works*. Thematic catalogues series; 15. Stuyvesant: Pendragon Press, 1991c–1994c.

SHERMAN, Charles H. a T. Donley THOMAS. *Johann Michael Haydn (1737–1806): a chronological thematic catalogue of his works*. Thematic catalogues series; 17. Stuyvesant: Pendragon Press, 1993.

SMOLKA, Jaroslav. Problém autorství českých varhanních skladeb 18. století v Pitschově „Museum für Orgelspieler“. In: *Hudební věda*. 1977, **14**(3), 242–257.

SMOLKA, Jaroslav. Tematický katalog českých varhanních fug 18. století. In: *Živá hudba*. 1976, 229–324.

STRAKA, Cyril a František ŠTĚDRÝ. O školách okresu Lounského od nejstarších dob až do dnes. In: Sborník historického kroužku. 1908, **9**(3–4), 129–133.

ŠESTÁK, Zdeněk. *Musica antiqua Citolibensis*. Moje cesta za poznáním vyspělé hudební kultury českého venkova 18. století. In: Hudební věda. 2001, **38**(3–4), 430–434.

ŠESTÁK, Zdeněk. *Musica antiqua Citolibensis: nouze již odešla, velká radost jest k nám přišla*. Cítoliby a Louny: Občanské sdružení Knihovna třetího tisíciletí, 2009, 39.

TASLER, Angelika. *Die Kirchenmusik Peter von Winters (1754–1825). Leben und Wirken des Münchner Hofkapellmeisters*. Freiburg im Breisgau, 2009.

TROLDA, Emilián. Manschinger. In: ČERNUŠÁK, Gracian a Vladimír HELFERT (edd.). *Pazdírkův hudební slovník naučný: Část osobní. Svazek druhý*. Brno: Oldřich Pazdírek, 1938, s. 95.

Webové stránky

Manuscriptorium. Dostupné z: <https://www.manuscriptorium.com/>.

Répertoire International des Sources Musicales (RISM) [Mezinárodní soupis hudebních pramenů]. Dostupné z: <http://www.rism.info>.

Nahrávky

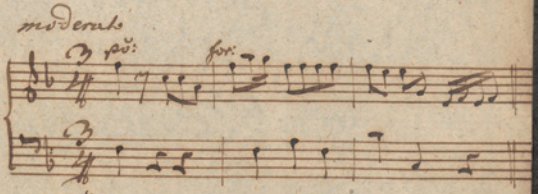
František Xaver Brix: Missa integra / Opus Patheticum. Ibolya Verebics, Christel Borchers, Scot Weir, Joachim Gebhardt (sóla), Jan Hora (varhany), Kühnův smíšený sbor (sbormistr Pavel Kühn), Pražský komorní orchestr pod vedením Helmutha Rillinga. Supraphon 11 0092-1231G.

ŠEDIVÁ, Eliška. Hudební sbírka kantorské rodiny Strachotů z Panenského Týnce ve fondu hudebního oddělení Národní knihovny České republiky. *Knihovna: knihovnická revue*. 2023, **34**(1), 5–27. ISSN 1801-3252.

Ap. III. *lium.* #2

moderato
3/4 *for.*

Salve Regina ex F.

à
Santo, Alto,
Tenore, Basso,
Violino Primo,
Violino Secondo,
con
Organo

Del Sigl: Koprživa.

Ex Musicalibus
Martini Jose: Joach: Strachota

Obr. 1 Titulní strana Salve Regina pro čtyři hlasy, dvoje housle a varhany od Václava Jana Koprívy (sig. 59 R 3434) v opisu Martina Josefa Joachima Strachoty

Andante. *Canto.*

17. Solo.

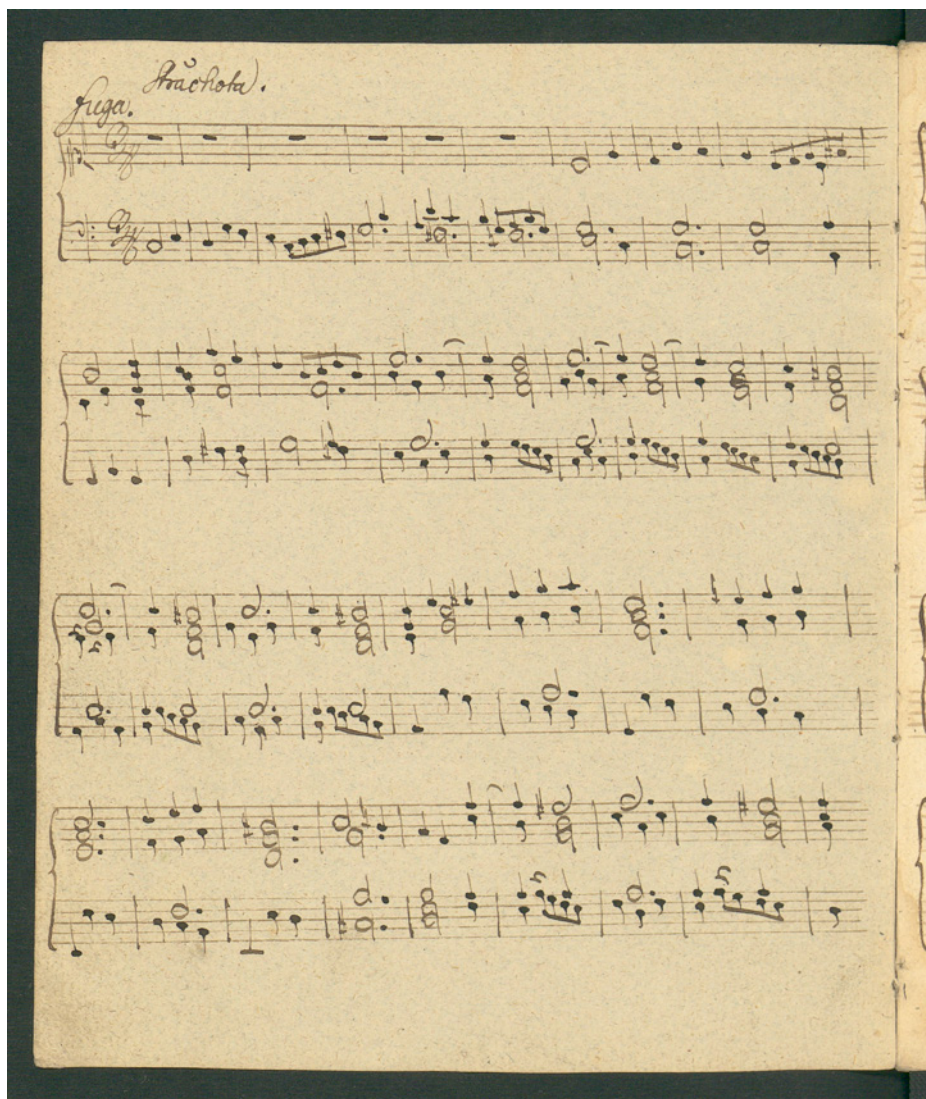
Mistře můj pamatuj sežď ži yšur l'axň gřěš'lyby.

„Oj yač yšur žď roč'nyj stobai byly co gal ja sam
 byj nic nomam 14. to sam beky uročam to ma
 uročam uročam. yž yž ušm tu to uročim
 to sam to sam to sam beky uročam, te..
 by uročam uročam. Dabny naž křěb'maž co yšur gřěš'lybyly
 la namo, roč' by yšur dabny nomam gřěš'nyj od naž,
 na kanto ož, až nic myš' čuam gřěš'nyj zaž zatin
 co šur myloš' gachorony naž čhorony naž gachorony naž naž
 naž. *Allo.* Alleluja Alleluja Alleluja alle..
 luja Alleluja Alleluja Alleluja Allelu..
 ja Alleluja Alleluja Alleluja Allelu. ja..
 Alleluja Allelu. ja. Alleluja Alle. luja
 Alleluja, Alleluja Alleluja. *Finchotappia.*

♩ : ♪ : M : ♩ : ♪

Obr. 2 Pastorella Bohemica Mistře můj, pamatuj od Matěje Nováka. Opis hlasu Canto od Josefa Cyrila Strachoty (sig. 59 R 3627)

Obr. 3 Fuga C dur Josefa Cyrila Strachoty ze sborníku varhanní hudby (sig. 59 R 3644), autograf z poslední čtvrtiny 18. století